LIBRARY OF SCANFAN

Milliyet'in "Kültür Mirasını Koruma" Kampanyasının Armağanıdır.

İSTANBUL'dan GÖREME'ye kültür mirasımız

16. FASİKÜL

"Öğle sonuydu, Ürgüp bembeyazdı ilk görüşte. Bulut gibiydi. Evler sarı, boz, yeşilimsi büyük bir kaya parçasına yapıştırılmış gibiydi. Hani seksen katlı apartmanlar var ya, Ürgüp onlardan birine benziyordu. Kocaman bir Ürgüp üstüste yapılmış, kat kat çıkılmış dev bir apartmandı. Sonra başka bir hal göze çarpıyordu. Ürgüp'ün evlerini dik, kesilmiş gibi dik kayalığa zincirlerle bağlamışlardı sanki. Ürgüp'ün tepesinde iki büyük kaya asılı. Kayalar düştü düşecek. Adama korku veriyordu. Yolu da bir başka buranın. Ürgüp'ten az çıkınca, çukurdan yükseklere, bir yaylamsı yere varıyorsunuz. Yol ne toprak, ne asfalt, ne de döşeli yol... Kayaları, daha doğrusu arazinin yumuşak taşlarını kesip bir yol açmışlar. Peynir gibi kesilmiş iki taş duvar arasından ilerledik bir zaman. Sonra bir köye geldik. O köyden sonradır ki peri bacaları başladı. Dünya başkalaştı. Bağlar, ağaçlar başkalaştı. Bağların beyaz, ufalmış gibi duran topraktan bir yeşilliği var, fışkırmış gibi... Beyazlıktan, dumanlanarak, terü taze, su gibi, yapışmış bir yeşillik tütüyor. Bu kurakta, bu yangında bu çölümsü belâlı dünyada bu seriliş, bu yeşillik bir büyü gibi."

YAŞAR KEMAL, 1957

Fotoğraf: İrfan Olmez

Kapadokya'nın jeolojik oluşumu ve tarihi

Ziya Derlen

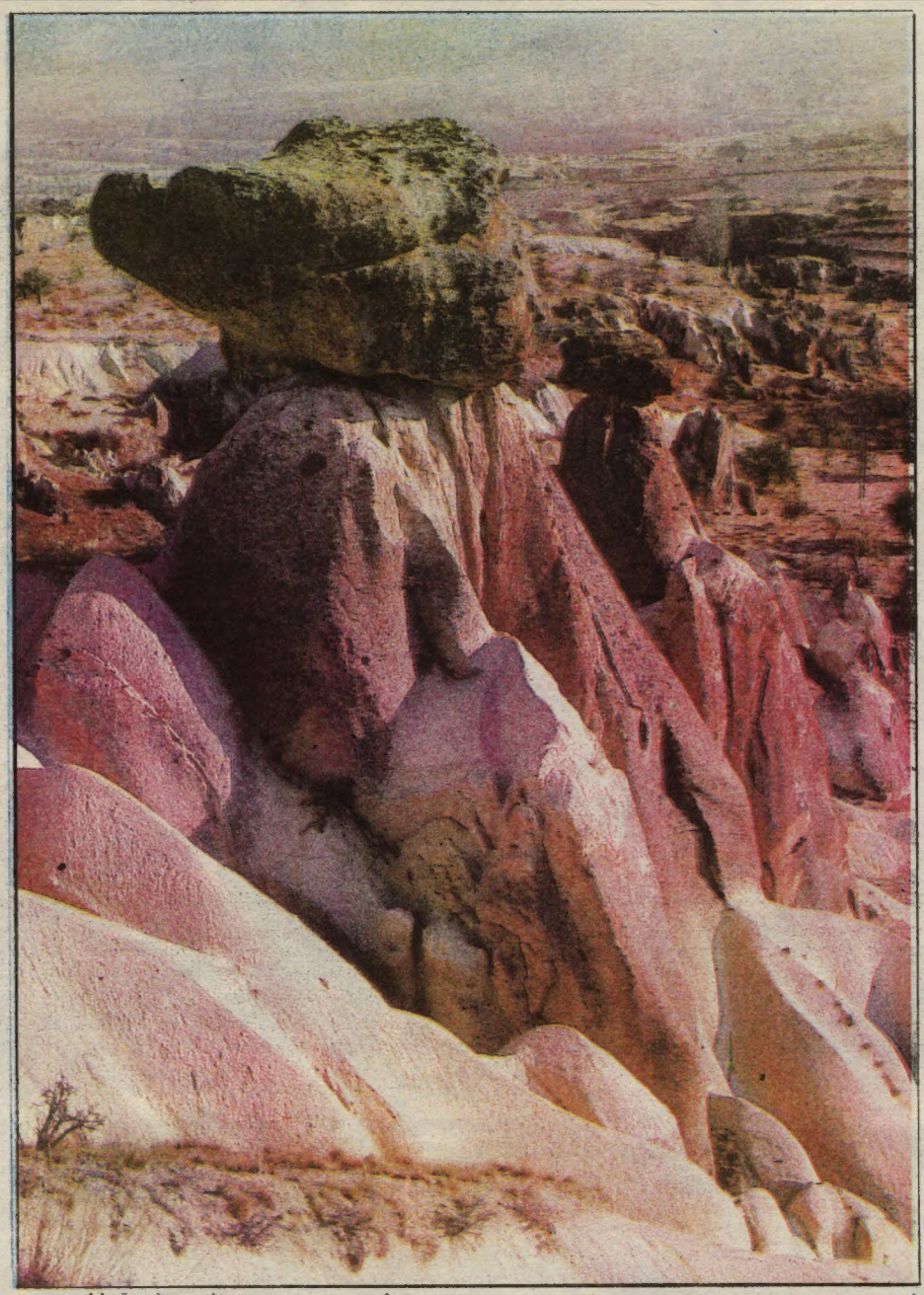

YANARDAĞLAR

Üçüncü Jeolojik Devir başlarında Alp sistemine bağlı olarak Toros platosu yükseldi.

Zamanımızdan altmış milyon yıl önce meydana gelen bu olay bölgenin görüntüsünü oldukça değiştirdi. Torosların yükselterek sıkıştırdığı platoda ortaya çıkan çatlaklar, sürekli faaliyet gösteren volkanların oluşmasına neden oldu.

Kuzey'de Karadeniz Dağları, Batı'da Tuz Gölü, güneyde Toros dağları ve doğuda anti-Toroslar ve Fırat nehriyle sınırları belirlenen bölgenin, bugün Nevşehir, Niğde, Kayseri ve Konya ile çevrelenen iç kesiminde önemli iki büyük yanardağ kütlesi ortaya çıktı:

Hasandağı ve Erciyes.

Yanardağların dur-durak bilmeden püskürttüğü lavlar ve küller yüzlerce kilometrekarelik alanlara yayılıyor, zürafagiller, tektoynaklıgiller ve mamutgillerin şaşkın bakışları arasında, ağaç, kuş, hayvan, böcek, kısaca canlı olarak kimi bulursa yok ederek platoyu yeni bir örtüyle kaplıyordu.

Tarihi devirlerin en eskilerine ait belgelerde bu volkanların faaliyetine ilişkin bir şeye rastlanmamıştır; yalnız, Caesarium (Kayseri)'luların bastığı bir sikkenin bir yüzünde Erciyes dağını lâv püskürtürken tasvir eden bir kabartma bulunur. Belki de Caesariumlular, kuşaktan kuşağa anlatılan bir efsaneyi belgelemek istemişlerdir.

İki büyük yanardağın kuzeyinde ve arasında kalan bölgede, artık yalnızca volkanik bir örtü bulunuyordu: Altta bazalt içeren sağlam bir kabuk ve onun üstünde, çimentolaşmış volkan küllerinden meydana gelen düşük dirençli tüf ve kayaç oluşumları.

EROZYON SAHNEYE ÇIKIYOR

Bitki ve toprak örtüsünün ortadan kalkması sonucunda bölgenin iklimi de değişti. Gündüz ve gece sıcaklık farkını yumuşatacak hiçbir etmen kalmadığından, bazalt kabuk yer yer çatladı. Çatlakların arasında biriken yağmur suları kabuğu daha derin katmanlarına doğru oymaya başladı. Su, yoğunluğu daha düşük olan alt katmanlarda ilerliyor, dik eğimli bir yatakta akıyorsa, yarlar açarak, eğimi düşük bir yatakta seyrediyorsa çatlakların sağladığı izin peşine de düşüp, birbaşına dikilen çokgen prizmalar göverterek, bölgeyi değiştiriyordu.

Bundan sonra iş rüzgâra kaldı. Küçük kum ve toz parçacıklarını önüne katan rüzgâr, bütün dik açıları törpülüyor, önüne çıkan her uzantının tepesini ve çevresini perdahlıyordu. Sert bazalt kütlelere rastlayınca dek süren bu aşındırma sonucu, ortaya **peri pacası** adıyla bilinen o garip oluşum çıktı.

Tabanda da bir yandan su aşındırıyordu. Sert bir katmana rastlayınca, iki yanına yüklenerek, çevredeki dikitleri kemiriyor, sonuçta temelleri zayıflayan koniler yıkılıyordu.

Böylece, bugün gördüğümüz manzaranın dört bileşeni ortaya çıktı:

— Düzgün bir tepsi halinde yayılan bölgede, gruplar halinde ya da bir başına yükselen peri bacaları;

— Bunların arasında dik ve ani göçükler ve çukurlar oluşturan ravenler,

● *Peribacası... Gece vakti pek tekin olmadığını düşünür kimisi; kimisi de düşünür, gökyüzüne uzanan bu külâhları, yeryüzünün bu ilginç ünlem işaretlerini mesken tutanlar gerçekten perilere benzemiyorlar mı?*

— Bazalt katmanlarının istiflenişini ortaya çıkaran ve düşey kesitler halinde yarlar oluşturan kanyonlar ve andezit artıkları;

— Son olarak da, sulama sağlandığında, buğday tarımına elverişli, yanardağ tozuyla verimli bir hale gelmiş olan ovalar.

● *Maria Callas'ın başrolü oynadığı **Medea** filmi, Claude Lelouche'un yönettiği **Tüm Bir Yaşam** filmi peribacaları vadisini dekor olarak kullanmıştı. Tarzan John Weismüller, Alman Başbakanı Helmut Schmidt gibi ünlü sinemalara renberlik yapmış olan Sayın Beyhan Avcı'dan aldığımız bu resimde, UNESCO Genel Sekreteri Amadou Muhtar M' Bow'u yörede yaptığı inceleme gezisi sırasında görüyorsunuz...*

TARİH

Tarihi insan yapar.

Kapadokya'nın doğal güzelliğiyle karşılaşarak, onu bir doğa mucizesi olmaktan çıkartıp, tarihe maleden de insandır.

Milattan önce Üçüncü Bin ortalarında "**Hattiler**'le tarih sahnesine giren Orta Anadolu, daha sonra Hititler tarafından istila edildi. MÖ ikinci Bin başlarında Kapadokya'yı yurt edinen Hititler, yerli halkla kaynaşmayı başararak kısa sürede büyük bir imparatorluk haline geldiler. Böylece kurdukları imparatorluk, arşivini oluşturan pişmiş topraktan yapılma tabletlerin de kanıtladığı gibi, Kapadokya Kültürü'nün ilk anabaşlığını oluşturan mirası bırakmıştır.

Adıgeçen tabletlerde belirtilen **Gimirrai** (Kimmerler)ler tarafından MÖ 12. yüzyılda yıkılan imparatorluk, ardında birçok küçük krallık bıraktı. Hitit Medeniyeti Anadolu'yu öylesine etkilemişti ki, bu küçük krallıkların hemen hepsi onun izlerini taşır.

Kimmerlerin peşisıra Anadolu'ya giren İskitler de bölgede önemli bir dizi değişikliğe neden oldular. Asurlular bu tehdidi akrabalık ilişkileri kurmak yoluyla ortadan kaldırdılar. Yalnız kalan Kimmerler de Nevşehir yakınlarında Asur ordularına yenilerek sahneyi terkettiler.

MÖ Birinci Bin başlarında İran'dan Anadolu'ya geçen **Med** orduları, Babil Krallığı ile birleşip Asur Krallığı'nı yıktı. Daha sonra Babil devletini de yıkan Medler MÖ 7. yüzyılda Nevşehir'i ele geçirdi.

KATPATUKYA: EŞKİN ATLAR ÜLKESİ

Med Krallığı uzun ömürlü olmadı. İran'dan gelen ikinci bir dalga, **Persleri**, dolayısıyla da Medlerin yıkımını getirdi. MÖ 6. yüzyılda Persler Makedonya ve Trakya'ya kadar uzanan topraklara, Anadolu'ya Mezopotamya Bölgesi'ne ve İran'a hâkim olmuşlardı. Böylesine büyük bir toprak parçası üzerinde hüküm sürebilmek için, ülkeyi **satraplık** adı verilen bir tür askerî valilik bölgelerine ayırdılar. Bunların en büyüğü tüm Anadolu'yu kapsayan, merkezdeki **Katpatukya Satraplığı** idi. Pers dilinde **Eşkin Atlar Ülkesi** anlamına gelen bu kelime, Perslerin bir anısı olarak günümüze kadar geldi. Persler Orta Anadolu'ya çok önem vermişlerdi. Burada kurulan kapalı bir kara ekonomisi, hem bölgeyi zenginleştirmiş hem de yabancı etkilerden, bu arada deniz ticaretini elinde bulunduran medeniyetlerin egemenliğinden korumuştu.

Çevresindeki yerel krallıklar, Ege'de **Lidya** ve **Frigya**, Karadeniz'de **Paflagonya** ve Akdeniz'de **Karya** ve **Kilikya** medeniyetleri, Hititlerden miras kalan kültürü, Anadolu-Grek kültürüne dönüştürürken, Kapadokya'da Pers etkisi sürüyordu.

Makedonyalı genç imparator İskender bile, Persleri MÖ 334 yılında bozguna uğrattığı halde, Kapadokya'daki bu etkiyi ortadan kaldıramamıştı. Öyle ki, bölge halkı eski Pers soylularından **Ariarates**'i kral yaparak bağımsızlığını ilân etti.

BAĞIMSIZ KAPADOKYA KRALLIĞI

332'de kurulan **Kapadokya Krallığı** MS 17'ye kadar yaşadı. Kapadokya kralları temelde bölgeyi Pers kültürü'nün bıraktı miras uyarınca yönettiler. Bölge halkını birbirine bağlayan bu miras, Kapadokya kralların Pers soylularının tekipçisi olduklarını iddia etmeleriylebirleşince, Kapadokya, bağımsızlığını koruyabilen birülke olarak yaşayabildi.

Bu krallık zamanında kurulan iki şehir, Tanrıça **Ma** adına kurulan **Komana** ve Gök Tanrısı **Zeus Urianos** adına kurulan **Vanessa** (Avanos) bu kültürün iki örneğini oluşturur.

PAX ROMANA

Kapadokya Krallığı komşu devletlerin ve kavimlerin istilâlarına sık sık sahne olmuş, bölge halkı ürünlerinin yağmalanmasından bezmişti. MS 17 yılında güçlü **Roma İmparatorluğu** bu duruma bir son vererek. Kapadokya'yı Ön Asya eyaleti olarak imparatorluğa bağlayınca kargaşalık da sona erdi.

Romalılar bölgeyi ele geçirdikten sonra, Batı'ya bir yol yaparak Ege'ye ulaşımı sağladılar. Bu yol hem askerî açıdan Kapadokya'nın güvenliğini sağlıyor, hem de ticareti canlandırıyordu.

İran'dan gelen ve Romalıların barbar olarak niteledikleri **Sasanî** akınları sırasında Kapadokya oldukça zor yıllar yaşadı. Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Kapadokya Doğu Roma'nın önemli bir merkezi oldu (MS 395).

BİZANS DÖNEMİ

Justinianus zamanında Kapadokya (550) tüm Doğu Akdeniz'i etkisi altına alabilecek denli büyümüştü.

Romalılar zamanında Sasanî akınlarına hedef olan bölge, Bizans döneminde de çeşitli saldırılara uğradı. Ancak bu kez Bizans'ın imdadına **Araplar** yetişti. **Halife Ömer**'in önderliğinde yıkılan Sasanî İmparatorluğu (637) Bizans'ın rahat bir nefes almasını sağladı.

Bu durum çok sürmedi. Bölge bu kez **Emevî** akın-

larına hedef olmuştu. Arapların ve Sasanîlerin bölgeye gelişleri çok önemli bir değişikliğe yol açmıştı. Müslümanların din büyüklerinin tasvirlerinin yapılmasını reddetmeleri iki açıdan etkili olmuştu, İlki Bizans'ta giderek yaygınlaşan Tasvir Kırıcılık (İkonoklazm) daha da güçlendi, ikincisi de Ürgüp ve Göreme dolaylarına kaçan tasvir yanlıları gizli ibadet yerleri kurmak üzere mağaralara ve peribacalarına sığındılar.

Bizans 9. yüzyıldan itibaren güçlenip Arap akınlarını durdurunca, Kapadokya yeniden istikrara kavuştu. Bölge, güçlü bir imparatorluğun bağrında yeniden zenginleşti.

ANADOLU SELÇUKLULARI

Oğuzlar, Anadolu'ya akınlarını Birinci Bin başlarında yoğunlaştırdılar. 1071 yılında Malazgirt Ovası'nda yapılan savaşı kazanan **Alpaslan** sayesinde Anadolu kapıları **Türklere** açılmış oldu. Alpaslan'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Melikşah Anadolu'yu fethe çıktı. Bu sırada Suriye üzerinden gelen **Kutalmışoğulları** Süleymanşah önderliğinde Kapadokya'ya hâkim oldular. Başarılarında Melikşah'ın hükümdarlığına başkaldıran, Alpaslan'ın kardeşi Kavurd'un payı büyüktü.

Böylece kurulan **Selçuklu Devleti**, Bizans'taki taht kavgaları nedeniyle egemenliğini pekiştirdi. Daha sonra Selçuklular da kendi aralarında taht kavgasına girişince devlet büyük sarsıntılar geçirdi. I. Haçlı Seferi sırasında yıkılma tehlikesi atlattı, bu sırada Nevşehir ve çevresi harap oldu (1097).

Danişmendlilerle yapılan mücadeleden galip çıkan Selçuklular, 1155'te **II. Kılıçarslan** zamanında yeniden güçlendiler.

Daha sonra oğullar arasında çıkan taht kavgaları Selçukluları yeniden sarstıysa da ardından gelen **I. Alaeddin Keykubad** zamanında parlak bir dönem yaşadı.

XIX. yüzyılda Avcılar'daki çeşmenin yakınındaki mezarlık ve çevresi bu durumdaydı.

BEYLİKLER DÖNEMİ

13. yüzyıldan başlayarak, **Osmanlıların** Anadolu'da birliği kesin olarak sağladığı 15. yüzyıla kadar süren dönem boyunca **Mogol** akınları Anadolu'yu harap ettiği için, hiçbir beylik, bu arada 1318'de yıkılan Anadolu Selçuklu Devleti de Kapadokya'yı istikrara kavuşturmada başarılı olamadı. Bölge zaman zaman **Karamanoğulları** ve **İlhanlıların** etkisi altında kaldı. 1398'de **Yıldırım Bayezid** Nevşehir'i Osmanlı topraklarına kattıysa da, 1402 **Ankara Savaşı**'nda Mogol Hakanı **Timurlenk**'e yenilince, Nevşehir yeniden Karamanoğulları'na geçti.

OSMANLILAR

Fatih Sultan Mehmet'in tahta geçişiyle başlayan Yükselme Döneminde Karamanoğulları imparatorluğa bağlanarak (1466) Nevşehir ve yöresi Osmanlı topraklarına katıldı. Bundan sonra da Kapadokya **Türkiye Cumhuriyeti** kuruluncaya dek Osmanlı İmparatorluğu'nun bir bölgesi oldu. **Sevr Andlaşması** (1920) bölgeyi **İtalyanlara** bıraktıysa da, adı geçen andlaşma Kurtuluş Savaşı nedeniyle yürürlüğe giremeyince, Kapadokya Türklerin egemenliği altında kaldı.

Bay Texier'nin Kapadokya Seyahati İzlenimleri

Ürgüp Şehri ve Çevresi

İncesu mevkiine belirli bir uzaklıkta, büyücek bir vadiye ulaştım. Aslında, sel sularınca derin oyulmuş yatakların kapladığı çukur bir arazi demek daha doğru olur: İşte Ürgüp Bölgesi dedikleri yer burası.

Kendini hiç bir seyyaha böylesi tuhaf bir kılıkta göstermemiştir doğa. Şimdiye dek dünyanın bir başka köşesinde bundan daha kararlı ve düşlemsel bir doğal oluşum bulunduğunu duymadım.

Bu vadiler yöresine adını veren küçük şehir, pomza taşından görkemli bir tepsinin dik uzantılarının yamaçları arasında kurulmuş; üstelik görünüşe bakılırsa, herhangi bir insan topluluğunun vazgeçilmez kaynaklarından da yoksun: Su ve yeşillik yok.

Bütün yönlerde yayılan devasa bir ölüler kentinin (Necropolis) büyük bir bölümünü işgal ediyor şehir. Buralı sakinler, kendi gereksemelerine cevap verebilecek konutlar inşa etmekten usanmış olmalılar ki,yüzlercesi bir arada bulunan antik mezarlardan yararlanmayı yeğliyorlar. Bunların cephelerini yıkıp, yerine ev cephesi yaparak yarısı yer üstünde yarısı yer altında konutlar ortaya koymuşlar.

Anlattıklarımız, bu yapıların eşsiz karakterinin bir Avrupalının gözüne nasıl hitap ettiği hakkında bir fikir verebilir sanıyorum. Çığnene çığnene rastgele oluşan yolların ortasında taş konîler yükseliyor. Bu karbeyaz külâhlar şehrin başladığı yerde bitiyor. Bu sınıra yaklaşıldığında öylesine iç-içe, bitişik nizam bir durum arz ediyorlar ki, aralarında dolaşmak imkânsızlaşıyor.

Boyları birkaç metreden iki yüz metrenin üzerine kadar çıkabilen bu konilerin bazıları çift başlı olmakla birlikte, çoğunluğu oldukça düzgün.

Sayılarına gelince, ancak binlerle ifade edilebilir; göz alabildiğine yayılıyorlar, sanki oraya buraya dikilivermiş dev lobutlara benziyorlar. Bugünlük, oluşumlarından bahsetmek istemiyorum. Bu konilerin hemen hepsinin içi oyulmuş, elde edilen katlar da birbirlerine merdivenlerle bağlanmış. Kayaların içine oyulmuş sayısız kiliseleri, vadiyi dolduran yüksek ve düzensiz dizilmiş konileriyle, Göreme Vadisi'ni, göçebe çadırlarında üzerine birçok destan anlatılan binbir kilise bölgelerinin en ünlüsü olarak tanıyor buralı sakinler.

Geceleyin İnönü'ye vardım. Nazianze harabelerinin yakınlarında, buğday yığınlarının arasına kamp kurdum; hasat zamanıydı. Buraya dek, giysilerde pek fazla bir değişiklik dikkatimi çekmemişti; ama sabah uyanıp da melankolik bir hava tutturarak işe giden, boynuzlu ve yabalı birtakım yaratıklar görünce oldukça şaşırdım!

Önce kadınları ve erkekleri ayrıştıramadım. Bir pagan topluluğunun özel bir törenine tanık oluyorum sandım; daha sonra papaz İnönü'de yaşayanların Rum cemaati olduğunu söyledi.

Güney Deniz'inde yaşayan vahşilerin düşgücünün yarattığı en tuhaf şeyle bile boy ölçüşebilecek olan bu garip başlık ve bu ilginç giysinin kökeni konusunda kimse bir şey söyleyemedi. Tüm sorularıma, rahip "poyoz nükseyrei?" (kim bilir?) diye karşılık verdi.

Kadınların başında tam bir yeniay görünümünde iki büyük boynuz oturtulmuş miğfer gibi bir başlık var. Bu başlığa bakırcalar ve camlar takılmış. Başlığın arkasına bağlanan ipek bir siyah eşarp dizlerinin arkasına kadar sarkıyor. Bu eşarp da gofreli ve kenarı su işi. Üzeri mısır sikkelerine benzer ufak minelerle dolu. Benzer bir başka eşarp da çenenin altından bir düğüm atılarak, iki kocaman gümüş banttan meydana gelen kemerin altından geçiriliyor.

Önlükler çeşitli renklerden nakışlarla süslenmiş; kırmızı bir uzun gömlek de giyiyorlar; bu mintan da ipekli mavi bantlarla süslü. Bir de beyaz üzerine nakışlı şalvar ve sarı çarıklar giyilerek kıyafet tamamlanıyor.

Zengin kadınların giysileri çok daha gösterişli, boynuzları da daha büyük oluyor.

Genç kızlar evliliğe dek türban takıyorlar. Güzel saçlarını, paralar takarak ve ipek filelerle örerek iki yandan sarkıtıyorlar.

Bu ülkede uzun süre taptıkları Apollon'un yadigârı bu başlık, bana kalırsa:

Kapadokya'daki İnönü (Eskişehir) ile, Sangarius (Sakarya) ırmağının sağ kıyısında aynı adı taşıyan Frigya şehrini birbirine karıştırmamalı. Bu ikinci şehir kil adıyla bilinen bir tür yağsökücü kil üretimiyle tanınır. Bir başka ürün de deniz köpüğü adıyla bilinen bir tür magnezit, istif-lülesi'dir.

Adı geçen kil tüm yörede banyo ve temizlik sabunu olarak kullanılır. Çoğunlukla çamaşır yıkamada ve yapağının yağını sökmede kullanılır.

Buradan İzmir'e nakledilen bu ürünü, Türk kadınları güzellik müstahzarı olarak da kullanıyor. Bir zamanlar bu ürün, arıtılmış ve paketlenmiş olarak, üzerinde alâmeti farikası olduğu halde, eskiden Avrupa'da bir ilaç olarak kullanılır, adı da killi İzmir taşı olarak bilinirdi.

Deniz köpüğü taşı (lüle taşı) sürekli ve düzenli katmanlar halinde bulunmaz; yağsökücü kilin içinde, dağınık ve çok çeşitli biçimleri olan parçalar halinde bulunur.

Taş 15-20 metre derinliğinde kuyular kazılarak çıkarılır. Hükümet bu işi tekeline almıştır ve oldukça yüklü miktarlarda çıkarttırır.

Eskişehir bu ürünün ambarı durumundadır. Almanlar ve Ruslar buraya kadar gelerek, elli parçalık sandıklar halinde satılan bu taşı satın alırlar.

Lüle taşını yabancı tütün tiryakilerine satmayı çok iyi beceren Türkler, tütün içmek için katiyen kullanmazlar; pişmiş toprak lüle'yi yeğlerler. Aslına bakılırsa Batılılarla karşılaştırıldığında, bunlar tütünü çok daha temiz ve özenli bir biçimde içerler; bir piponun ya da ağızlığın tüm parçaları sökülüp temizlenmeden asla ikinci kez yakılmaz. Böyle yaparak, nikotini iyice emmiş bir pipo dışında hiçbirine itibar etmeyen Almanlardan ayrılırlar.

Kaba bir analiz sonucu şu bilgileri elde ettim: Magnezit, % 70 magnezyum, % 20 silisyum ve biraz da kil içeriyor.

(1839)

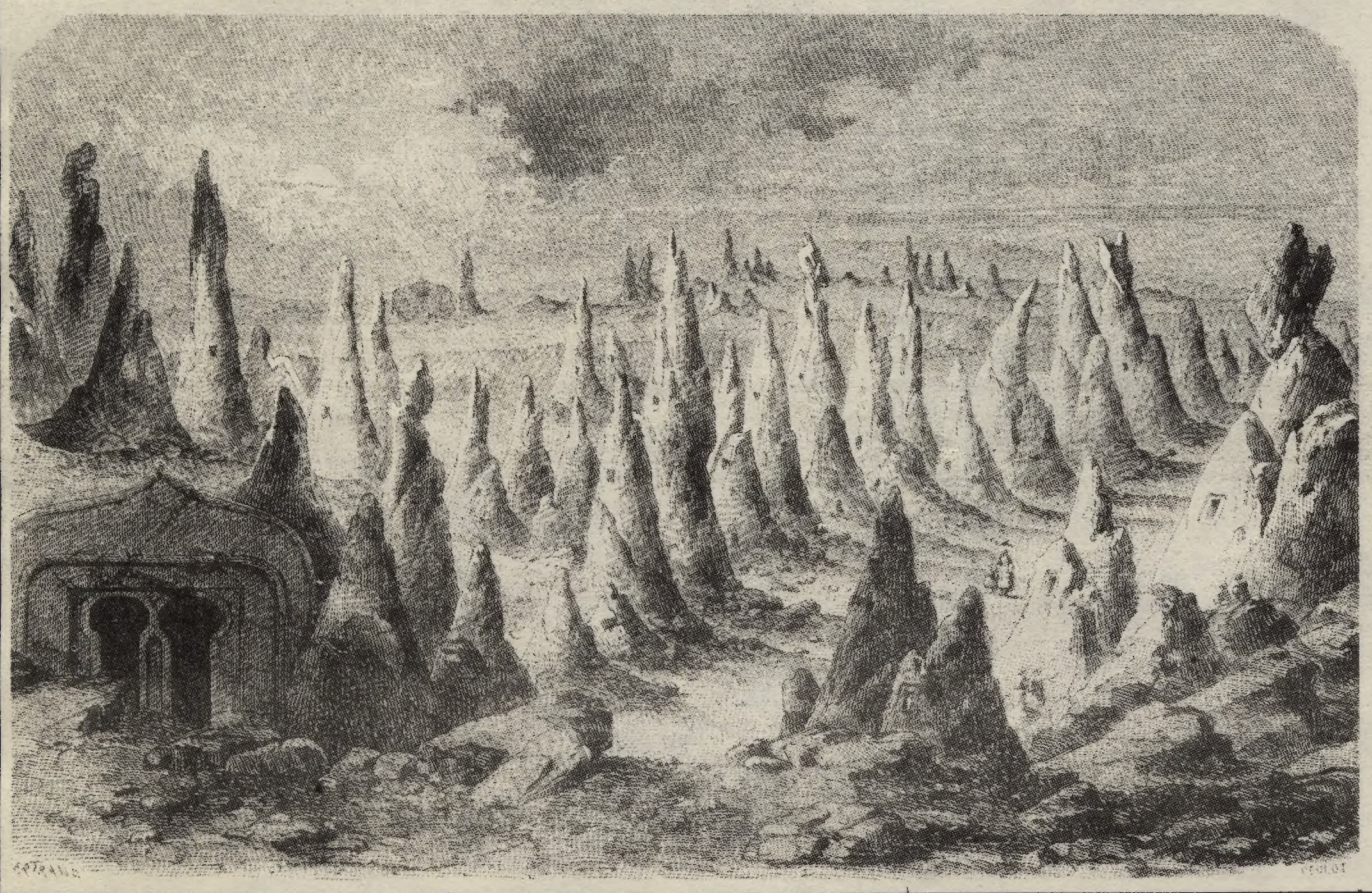

Texier'nin seyahatname metnine eşlik eden bu gravür Bertrand'ındır.

BİR TANIĞIN SEYİR DEFTERİNDEN

Göreme Belediye Başkanı Mehmet Emin Taşçı,

"Milyonlarca yılda oluşan Peri Bacaları'nın yıkılması bizim insanımızı çok üzer"

— Sayın Mehmet Emin Taşçı, hangi yıldan beri Göreme Belediye Başkanlığı görevindesiniz?

— Kasım 1982'den bu yana bu görevi yürütmekteyim. Tayinle iş başına geldim. Emekli ilkokul öğretmeniyim.

— Göreme'de tarihî ve doğal çevrenin yıpranmasına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

— Yıpranmayı Göreme olarak değil de Kapadokya bütününde ele alalım. Kapadokya deyince Niğde sınırları içindeki Ihlara Vadisi de, Kayseri ilindeki Soğanlı harabeleri de bu bölge içine giriyor. Ancak tüm bu güzelliklerin en mükemmeli Göreme'de bulunuyor. Gazetenizin düzenlediği seminere gönderdiğim tebliğde, erozyonun korkunç bir olay olduğunu, ancak Göreme'de doğal güzellikler oluşturduğunu yazmıştım. Bu manzara bir de Amerika'da Büyük Kanyon'da var. Ancak bir farkla, oraya insan eli değmemiş. Oysa bizimkinde insan eli var. Kayalar oyulmuş, şekillendirilmiş ve bunun tarihsel bir derinliği var. Yıpranma hem peri bacaları hem de kiliseler için söz konusu. Benim için freskli ya da fresksiz tüm peribacaları aynı tarihî önemdedir. Bozulma, yöre insanlarından kaynaklanmıyor. Yöre insanları bu değerleri korumuşlardır. Gelen turistler de bunu kabul ediyorlar ki, duvarlara yabancı isimler kazınmış.

— Bazı fotoğraflar gördüm, kiliselerin sarnıç olarak kullanıldığını gösteren.

— Evet, yörenin su kaynakları kısıtlı. Yağmur ve kar suları buralarda biriktiriliyor. Bağ, bahçe sulamasında kullanılıyor. Ancak bunu tarihî değerinin farkında olarak, kasıtlı bir tahrip olarak düşünmeyin. Kişi, kiliseyi, kendi arazisi içinde olduğundan mülkü olarak görmüş ve tarihsel değerinden habersiz olarak kullanmıştır.

— Su deposu ihtiyacı bir başka biçimde karşılansa ve freskli bu gibi yapıların tahribi önlense daha iyi olmaz mı?

— Bu kişiye bu değer öğretildiyse, orayı kullanmaz, bir başka peri bacasını oyar ve sarnıç haline getirebilirdi. Ben Belediye Başkanı olur olmaz, Turizm Bölge Müdürü ile birlikte yöreyi gezdim. Tüm kasabalılara sordum, "Kimin evinde kilise var?" diye. Gizli değerleri ortaya çıkarmak için. Biliyorsunuz bizim orda peribacaları ile köylülerin evleri içiçedir.Bunları tespit etmeye çalıştık. Ve teşvik ettik. Kilise kıymetli ise kendilerine burayı boşalttıkları takdirde ev verileceğini söyledik. Böylece, ilk dönemlerden kalma bazı kiliseler çıktı ortaya.

— İçinde yaşayanlar müdahelede bulunmuşlar mı yapıya?

— Herhangi bir müdahale söz konusu değil. Ancak bir tarafı yıkılmışsa adam orayı normal olarak örmüş. Bunun dışında görülmedik, girilmedik kiliseler var. Güvercinlik olarak kullanılmış örneğin. Bunlar özel mülkiyet alanlarında kalıyorlar ve sahiplerinin adlarıyla anılıyorlar. Örneğin Kadir Durmuş kilisesi gibi. Bunların da turizme kazandırılması, korunması şart. Çünkü artık güvercin gübresinin yerini yapay gübre aldı. Bu nedenle güvercinliklere eski ihtimam gösterilmiyor. Terkedildiler. Bunun dışında girilmedik yerler de var. Örneğin Nevşehir'in iki kilometre kuzeyinde Nar kasabası var. Buralarda tarihî yapıların olduğu ve kasaba evlerinin içinde kiliseler bulunduğu söylenir. Buranın da turizme kazandırılması iyi olur.

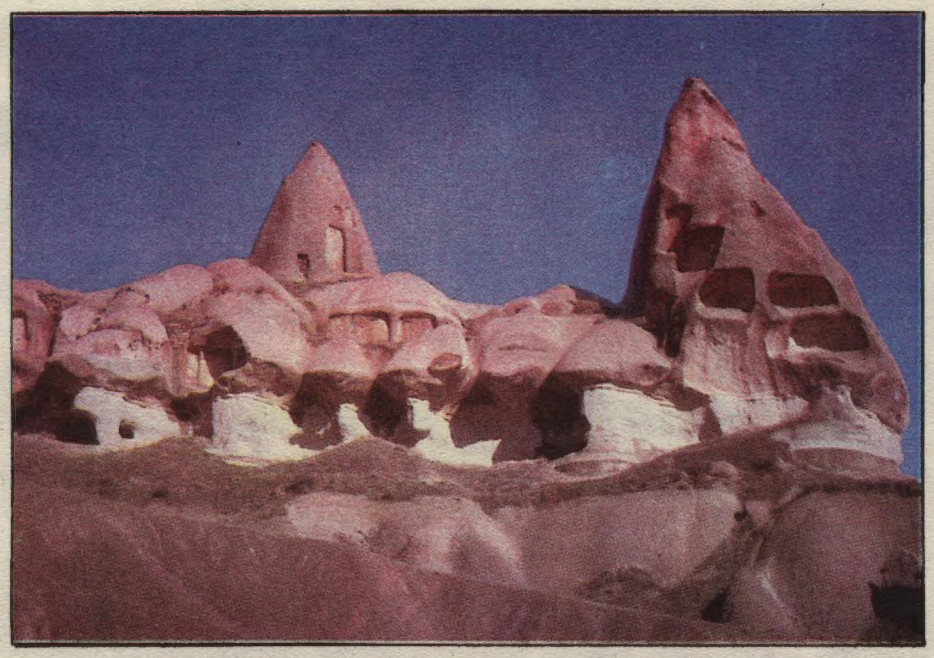

— Yeri gelmişken bir yıl içindeki toplam yerli, yabancı turist sayısını verebilir misiniz? Ve konaklama olanaklarının yeterli olup olmadığına ilişkin düşüncelerinizi de lütfen...

— Göreme Açık Hava Müzesi'ni gezenlerin sayısı (Bu, rakamlar sadece biletli gezenleri kapsar) 1982 yılında 98.766 yerli, 116.000 yabancı, 1983'te 92.132 yerli, 100.700'de yabancı. Bizim öğrenci grupları gibi biletsizler bunun dışında tabiî. Gelen yabancılar arasında Fransızlar önemli yer tutar. Fransız hükümetinin geçtiğimiz yıllardaki yurt dışına çıkarılabilecek döviz miktarına getirdikleri kısıtlamalar bizi de etkiledi.

●Göreme'nin karakteristik doğal oluşumu, kültürel birikimiyle birlikte yöreyi alabildiğine çekici kılmakta.

— Konaklama olanakları nedir?

— Yöre insanı turiste alışkındır. Evine götürür misafir eder, konuk para vermeye kalkar, âdettir almazlar. Vatandaş evini pansiyon yapacak ama kendi nerede oturacak? Kasabanın imar planı dolu ve yeni inşaatlara izin vermiyor. Kasabamız belediyesi olarak 1979'da başlatılmış kamping girişimleri var. Bakanlık destekliyor. 12 bungalov, idare binası, WC'si yapılmış durumda. Çevre düzenlemeleri yapılacak ve bu sene kiraya verilecek. 70-80 kişinin geceleyebileceği bir kapasitesi var. Mustafa Paşa'da 250 yataklı otel yapımına başlandı. Ama bu da yeterli değildir. Turistin yörede daha fazla kalması için elden gelen herşey yapılmalı.

— Yüksek boyutlu yapıların yörenin görünümünü bozacağı endişeleri de var.

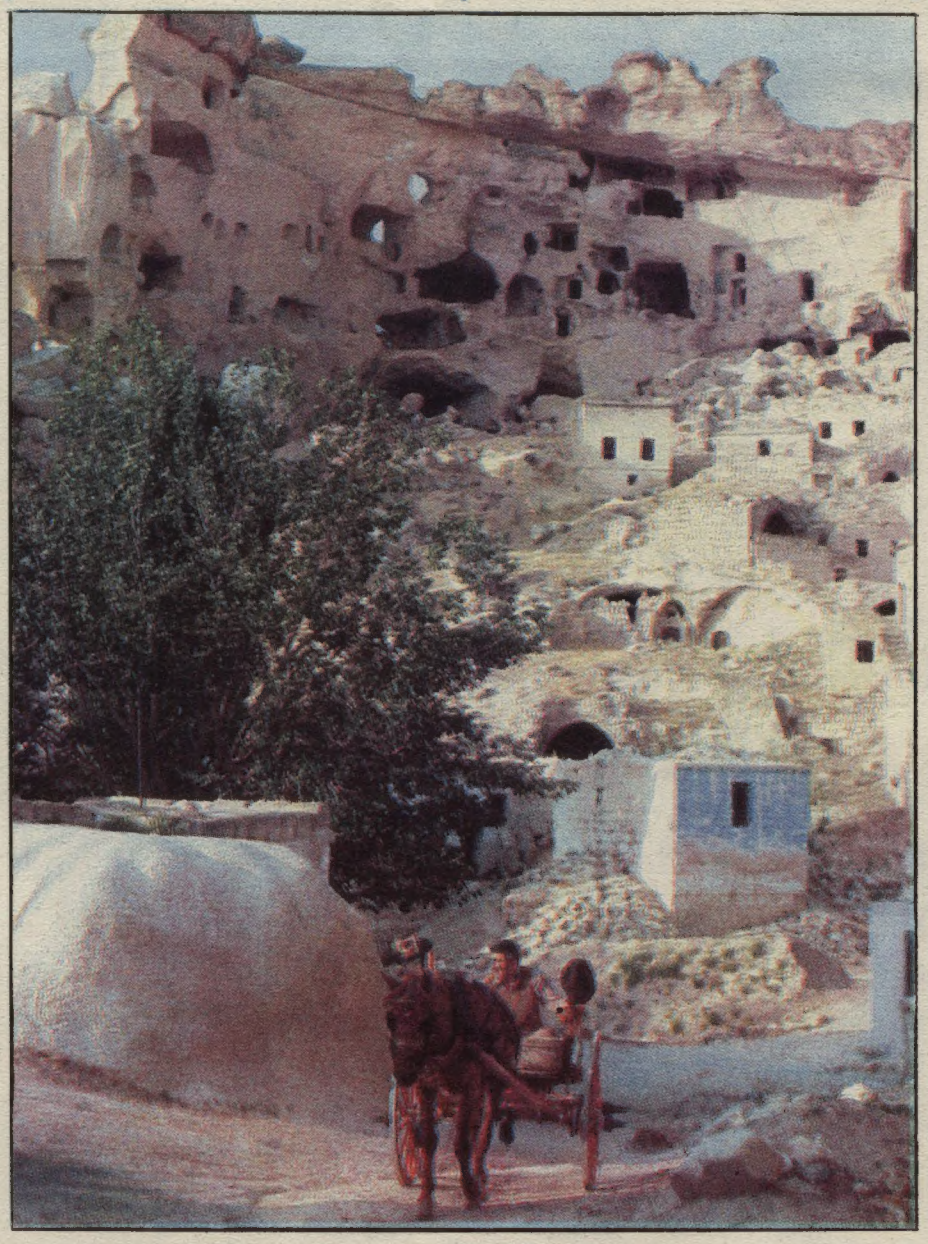

— Ben Belediye Başkanı olarak kasabada, kasabanın özelliğini bozacak yapıların yapılmasına karşıyım. Belediye Başkanı olmuş kişiler genellikle ehliyetsiz, kültürsüz ve bu işin önemini kavramamış kişiler olduğundan inşaat ruhsatı verirken (Buna fen elemanları yetersizliğini de eklemek gerekir) hatalara düşülmüştür. Yörenin kendi yapısına uygun mimarî tarz terkedilmiş, güya modern yapılar inşa edilmiş ve yörenin özelliği bozulmuştur. İyi hatırlıyorum bundan onbeş, yirmi yıl önce evlerin fotoğraflarını çekerlerdi turistler, şimdi hiç ilgi duymuyorlar. Geçtikleri güzergâh modern yapılarla doldurulmuş. Kat farkına uyulmuş, yani iki kattan yüksek binalar yapılmamış ama örneğin süslemeli kemer pencereler terkedilmiş. Bunda kadınların rolü yüksek oluyor. Kemerlerin arasını birleştirip geniş pencereler yapıyorlar. Geniş perdeler, tül perdeler... İçeri girenin hemen gözüne çarpabilecek evi güzel gösteren perdeler önemli onlar için.

— Fakat, iç mekânlar genellikle kadınları ilgilendirir. Daha ışıklı, ferah bir ortam istemiş olabilirler.

— O zamanda 500 kilo odunla ısınan oda 2 ton kömürle ısınabiliyor. Yapılar çevre ısı koşullarını gözeterek yapılmış. Hatta şömineleri de var. Şömineler kapatılıyor, pencereler genişletiliyor. Isıtmadaki ekonomik denge bozuluyor. Şimdi bir başka husus var sözünü etmek istediğim. Bir imar planının tüm çalışmalarını bitirdik. İller Bankası iki kez ihale etti talipli çıkmadı. Üçüncü ihale artık teklif mektubuyla yapılacak. Ancak 1984 inşaat birim fiyatları saptanmadığından gecikme sözkonusu. Ev yapmak isteyenler hâlâ bekliyorlar. Böyle giderse kaçak yapılar başlayacaktır. Ben müsaade etmiyorum. Ancak siyasî döneme geçilince yeni belediye başkanlarının tavrı ne olur bilemiyorum. Yetkililer buna eğilmeli, kaçak yapılar bir yana ruhsatlı yapının şekli bile saptanmalı ve buna uyulmalı. Çevre köylerin de planları olmalı ve uygulayıcılar eğitilmeli.

Eğitimli insan çok önemli. Ağustos 1983 tarihli bir mektup aldım İtalya'dan. Massafra Belediyesi'nden geliyor. Kasabalarımızın birbirine çok benzediğini ve tanışmak istediklerini belirtiyor, beni davet ediyorlar. Bu çok güzel bir şey. Eski belediye binamız yörenin mimarî tarzına uygundu. Yeni belediye binasının projesi tip bir proje olarak İller Bankası'ndan alınmış. İstanbul'un bir kasabasında uygulanan projeyi aynen Göreme kasabasında uygulamışlar. Sırıtıyor tabiî. Oysa 1965'te imar planı yapılmış kasabada. Ev tipleri de tespit edilmiş, çevreyi, uyumu bozmayan. Ancak yöneticiler uymamış buna.

— Mehmet Bey bir başka konuya geçebilir miyiz? Şunu sormak istiyorum: Hıristiyan kültürünün izlerini taşıyan yapılara bizim insanımızın tavrı nedir?

— Vatandaşımızın çok bilinçli olduğu söylenemez. Ancak bu gibi konular iyi anlatılırsa karşı olmaları da beklenemez. Bu kültüre karşı değiller, çünkü o kültürün içine girebilmişler. Kayaların içine ev yapmışlar, o kültüre ayrı bir özellik kazandırmışlar. Onların oturma odaları bunların ambarı olmuş, mutfağı olmuş. Geliştirmiş, güzelleştirmişler. Bu yüzden yıkıcı bir tavır sözkonusu değil. Yüzyıllarca birliktelikleri olmuş, karşılıklı kız alıp vermişler.

— Yörenin koruma kapsamına alınmasına yönelik tepki ve beklentiler nelerdir?

— Beklenti şu: Sadece kiliselere sahip çıkılmasın. Milyonlarca yılda oluşan peri bacalarının yıkılması üzüntü verir onlara. Onların da korumaya alınmasını istiyorlar. Maddî yönden olmasa da manevî yönden destek olmaya hazırlar. Ürgüp'teki bir toplantıda, Göreme yapısal koruma projesi ile ilgili bir toplantıda, bir arkadaş "Bırakın yıkılsın" dedi, "Onlar bir taraftan doğar bir taraftan ölür". Ben de şunu söyledim. "Hiçbirimiz onun doğduğunu göremeyiz, öldüğünü çok gördük ama". Milyonlarca yıllık oluşumlar çünkü.

Yöremizin insanı burada doğduğu, büyüdüğü için çevresindeki değerlere dışarıdan bir göz gibi bakamaz. Bir eğitimden geçmeleri yararlı olur. Örneğin bu konuda televizyon çok şey yapabilir. Şu gazete yayınları, broşürler her eve girmeli. Yörenin renkli görüntülerini evlerine astıklarını düşünün. Bunun olumlu etkisi olacağına inanıyorum.

— Milliyet'in kampanyasının bu doğrultuda etkisi olur mu sizce?

— Evet. Bunun yanısıra, Milliyet'in el atmasının, daha önce başlamış girişimleri hızlandıracağını umuyorum. Herşeyin kâğıt üzerinde kalması çok üzücü ve bundan hâlâ korkuyorum.

— Sayın Taşçı eklemek istediğiniz son bir şey var mı?

— Göreme bölgesinde bir Millî Park projesi hazırlanmıştı. Büyük bir çalışmanın ürünüydü ve güzel bir projeydi. Neden vazgeçildiğini anlayamadım. Eğer proje uygulama aşamasına girmeyecekse kasaba büyük yanlışlıklar içinde kalacak. Çünkü Millî Park projesi için Belediye imar planında değişikler yaptı. Millî park olmasının koruma yönünden de olumlu etkileri olacağına inanıyorum.

S.O.S 5 KITA'DA S.O.S

"Mutluluk Şafağı" — Sukhothai

Thailand'ın başkenti Banghok'un 450 kilometre kuzeyinde bulunan Sukhothai XIII.ve XV. yüzyıllar arasında altın çağını Thailerin başkenti olarak yaşamıştır. 1238 yılında Thailer Khmerleri püskürterek, güneyde Malezya yarımadasını da içine alacak şekilde Birmanya'dan Kamboçya'ya kadar uzanan bir alana yayıldılar. "Mutluluk Şafağı" anlamına gelen Sukhotai bu fethin ruhunu oluşturdu. İlk Thai prensleri sıkı sıkıya Budist dinini benimsemiş ve burada Moğol sınıfsal örgütlenme biçimini oturtmuşlardır.Sukhothai'deki dinsel yapıların bolluğu Thai prenslerinin Budizmi ne denli yürekten benimsediklerine tanıklık ediyor. Yapıların simgelemeye aracı oldukları durağanlık ve kabullenişi de görmek mümkün. Prenslerin dine olan bağlılıklarını belirtmek amacı ile yaptırdıkları binalara adları verilmiş ve yazıtlarda da göller, meyve bahçeleri ve bostanlar için 'her kim ki bu bahçeleri işliyor bu topraklar onundur' denmiş.

Dış dünyaya ve yabancı etkilere açık olan bu parlak uygarlık çok sağlam bir kimliğe de sahiptir. Derinden Hind kültüründen etkilenmiş olan Khmer kültürünü benimsemekte gecikmemişler, fakat Budizme yönelerek kendilerine özgü bir alaşım yaratmışlardır. İlk başlarda Khmerlerin yaptığı gibi hacimleri vurgulamak yerine zamanla çizgilere önem veren bir üslûp benimsemişlerdir. XV. yüzyılda gerileme dönemine giren Sukhothai iktisadî ve idarî önemini adım adım kaybetmişse de, dinsel önemini uzun bir süre korumuştur. 1584 yılında Ayudhya Kralı Naresuan'ın Burma'da bağımsızlığını ilân edip halkının kuzeye göçmesini emretmesi üzerine, Sukhothai boşaltılmıştır. Fakat XVIII. yüzyılda Banghok'un kurulması ile burası dinsel önemini de kaybetmiş ve tamamen terkedilmiştir. Bölgenin yeni baskenti buranın 12 kilometre doğusuna kurularak,Sukhothai çoban ve çiftçilere bırakılmıştır. Eskiden yerleşim bölgesinin nüfusu 300 binken yeni yerleşim bölgesinde nüfus 520 bin dolaylarındadır.

Koruma ve onarım çalışmaları çerçevesi içinde düzenlenmesi planlanan açık hava müzesi 77 kilometrekarelik bir doğal parkın içinde yer alıyor. Doğal parkın alanının yüzde 8'i yerleşime ayrılıp geri kalan bölümü tarım alanı olarak kullanılacak. Parkın bitkisel dokusu ise eski yazılarda belirtilen ağaç türlerine uygun olarak düzenlenecek. Bu alan içinde tescili yapılan 126 yapının ancak birkaçının onarımı yapılmıştır. Parktaki surlar, hendekler bitkilerin istilâsına uğramış durumdadır. Yorgun düşen binaların tuğlaları dökülmüş, kuleleri yıkılmıştır. Tapınaklar çökmüş, kaçakçılar binaların gövdelerini yarmış, eski eser avcıları heykellerin kafalarını koparmış, yontuları sökülmüştür. Kumla dolan kanallarda çarpık yerleşim oluşmuş, tapınakların çevresi başıboş "kutsal" ineklerin otlak yeri haline gelmiş.

1978 yılından beri hazırlanan düzenleme planı en ileri sit koruma ve düzenleme yöntemlerine göre oluşturuldu. Planın uygulaması için ise şehirci, mimar, peyzaj mimarı, mühendis, iktisatçı, arkeolog, sosyolog ve tarihçiden oluşan bir uzman kadro görevlendirildi. UNESCO'nun da kendi uzmanları ile katıldığı bu çalışmada şehrin doğal ortamı ile toplumsal ve iktisadî ahengini korumak için gösterilen özen ve çaba kayda değer.

Onarım ve koruma çalışmaları iki aşamada yürütülmekte. Birinci aşama 1981 yılında tamamlandı. Bu çalışmalar sırasında 125 kontrol hendeği kazılmış, ön araştırmaları tamamlanmış olan manastır gibi bazı yapıların sağlamlaştırma çalışmaları yürütülmüştür. İkinci aşamanın ise 1987 yılına kadar sürmesi beklenmekte. Bu süre içinde ise 400 kontrol hendeğinin daha açılması, 29 yapının onarımının tamamlanması ve 49 yeni kazının başlanması planlanıyor.

Merkezinde bir tapınak bulunan şehirde altın, bakır stuccodan (1)yapılma her boydan Buda heykelleri bulunuyor, ki bunlar Sukhothai sanatını en iyi temsil eden yapıtlardır. Yürüyen, oturan, ayakta duran, yatan Buda heykelleri. Hindistan'daki onca heykel arasında bir yürüyen Buda heykeline rastlamak mümkün olmaz. Bu özelliğin Thai'lerin Ortaçağ'da nasıl bir tinsel arayış içinde olduklarını sergilediğini söylemek mümkün.

Doğal parkın içinde kalan bölgede yerleşmiş olan halkın bir kısmının buradan taşınması ekonomik yardım ile temin edilecek, parkın etrafında kalan 1200 haneye de yeni gelir kaynakları yaratılacak. Bu girişimlere uygun olarak yeni bir eğitim programı ile devam etmekte olan zanaatların daha da gelişmesi sağlanacak. Eskiden Thai'lerin Japonya, Malezya, Filipin ve Endonezya'ya ithal ettikleri seramik ve çömleklerle Çinlilerin büyük rakibi oldukları biliniyor.

(1) **Stucco:** bir çeşit mermer taklidi

Sukhotai mimarîsinin en özgün yanlarından birini Buda heykellerindeki tasarım anlayışı oluşturur.

USTALAR ÜSTALAR USTALAR

Ayşe Özberki

Alçı pencere ustası Yusuf Demirer'e göre, "Türkiye'de sanatkârların kıymeti bilinmiyor"

— Yusuf usta eski eser işlerinde çalışmaya nasıl başladınız?

— 1948 yılında çırak olarak Mustafa Avşar'ın yanına girdim. O zaman 60 yaşındaydı. İstanbul'da Şehzadebaşı'nda Burmalı Mescit istimlâk edilmeden önce atölye olarak kullanılırdı. 1959 yılına kadar orada çalıştım. Sonra dağıldık.

— Mustafa Avşar'ın atölyesinde kaç kişi çalışıyordunuz?

— Yirmi-otuz kişi vardık. Mustafa Avşar muazzam sanatkârdı, ayrıca hem müteahhitlik yapar hem de bedenen çalışırdı. Yanındaki ustalara ev verir kira almazdı. Çırak yetiştirmeyi ve sanatkârı severdi. Atölyede yanında Bekir Peker, Muhacir Yusuf Usta, Balıkçı Ahmet Usta, Gebzeli Ahmet Usta gibi değerli ustalar çalışırdı.

— Mustafa Avşar nasıl bir insandı?

— Şişmandı, çok yemek yerdi. 70 yaşına gelmişti 120 kilo ile hâlâ minarelere çıkardı. Bize de minare külâhçılığını o öğretti. Çok kıymetli ustalar vardı ama kıymetleri bilinmezdi. Giden gideneydi. Minarenin üstünden düşenin arkasından ailesine bakan olmazdı. Türkiye'de sanatkârın kıymeti bilinmiyor. Geçen sene de Turizm Bakanlığı'ndan geldiler, yazdılar, çizdiler. Usta okulu kurulacakmış, ses sedâ çıkmadı, hiç bir şey olmadı.

— Bu eski eser işlerindeki sanatların kaybolmaması için ne yapmak gerekiyor?

— Bence bir kuruluş bütün sanatkârları ayda bir veya onbeş günde bir bir araya getirmeli ve bunların çırak yetiştirmesini sağlamalı. O zaman yeni ustalar yetişir ve sanat da kaybolmaz.

— Nerelerde alçı pencere işiniz var?

Türkiye'nin birçok yerine gitti yaptığım işler. Paşa Camii (Sivas), Brüngüzler Camii (Kayseri), Zeynep Sultan Camii (Edirne), aklıma ilk gelenler. İstanbul'da ise Topkapı Sarayı'nda, Ayazma'da, Üsküdar'daki Valide Camii'nde benim işlerim var. Daha var ama insanın aklına hemen gelmiyor.

— Eskilerden alçı pencere yapan usta olarak kimler var?

— Nihat Usta vardı, o öldü. Ahmet Usta vardı, o da yaşlandı. Soyadlarını hatırlayamayacağım.

— Alçı pencereyi nasıl yaparsınız?

— Kısaca, resim yapılır, tezgâh yapılır, kasa kurulur. Motif ebadına göre, tertemiz rendelenmiş bir tezgâh hazırlanır. Ahşabın üzerine şekil çizilir, motiflere göre camlar kesilir, motife uygun bir şekilde yerleştirilir. 2.5 santim kalınlığında çamurdan kalıp hazırlanır. Camların üstüne ikinci bir kademe çamur konur, tezgâha kasa yerleştirilir. Motif aralarına alçı dökülür.

— Kalıp için kullandığınız çamurun bir özelliği var mı?

— Bu çamur killi çamurdan elde edilen bir çamurdur. Ekseri yerin altında iki üç metre derinlikte küfeki taşı yatağı altında bulunur. Eskiden bunları bidona doldurur üstüne su dökerdik. Çömlekçiler vardı, götürür, çamuru makinede ezdirirdik. Çamurun içinde hiçbir parçacığı kalmazdı, yumuşacık olurdu. Şimdi tokmakla elde döve döve çamur haline getiriyoruz, içinde kalan taşları da elle ayıklıyoruz.

— Peki kullandığınız alçının bir özelliği var mı?

— Vitraylarda kumsuz ekstra ekstra alçı kullanıyoruz. Eskiden Daloğlu kullanırdık, şimdi en iyi marka Turantaş, Eskişehir'den getirtiyoruz. Genellikle bir teneke suya 20 kilo alçı konur. Alçı 15 dakikada sertleşir. Bazen alçının yavaş donması için alçıya kireç katarlar, bu, alçıyı bozar. Büyük işler zaman alır onun için alçının yavaş donmasını isteriz, o zaman limon veya sirke katarız, alçı yavaş donar ama çok sağlam olur.

— Çalışırken ne tür araç-gereç kullanırsınız?

— Usturadan yapılma ince bıçaklar, ispatulalar, delik delme aletleri, şimdi motor matkaplar var, eskiden el maktabı kullanır, bir pencere üstünde haftalarca uğraşırdık. Bir de tabii, cam kesmek için elmas kullanıyoruz.

— Son olarak yanınızda çırak yetiştirip yetiştiremediğinizi öğrenmek istiyorum.

Bu iş biraz kabiliyet, biraz da resim çizme işi, tabii bir de sabır işi. Ben ilk bu işe başladığımda, işin geleceğini hiç kimse bilmiyordu. Ben bir liraya çıraklık ederken bir amele iki buçuk lira alırdı. Bizlerde sanat sevgisi vardı, önem taşıyan şey para değildi. Mustafa Avşar'ın atölyesinde benim memleketilim (Bayburt) onbeş kişiydik, çoğu bu işe el atmadı. Benim yaşım altmışa geliyor, bizim kuşaktakiler bu işe el atmadı, yeni kuşak daha da paragöz, bu işi sürdürmez. Yanımda çalışan çok oldu, ama yetiştirdiklerim işi devam ettirmedi kimisi Almanya'ya,kimisi Suudi Arabistan'a gitti, kimisi çiftçilik yapmaya başladı. 20 yaşında bir oğlum var beş yıldır yanımda çıraklık yapıyor, onu yetiştiriyorum.

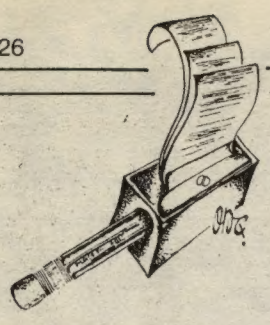

Prof. Dr. Mustafa Aytaç

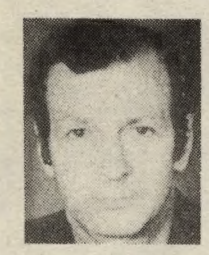

1921 yılında Kütahya'da doğan Prof. Mustafa Aytaç, ilk ve orta öğretiminden sonra 1945 yılında İTÜ İnşaat Fakültesi Su Dalı'ndan mezun olmuştur. Aynı üniversitenin topoğrafya ve jeodezi kürsüsünde asistanlığa atanarak 1955 yılında doçent, 1962 yılında profesörlüğe yükselmiştir. Bu arada Londra Üniversitesi, Münih ve Hannover Teknik Üniversiteleri'nde Fotoğrametri konusunda araştırmalarda bulunmuştur. 1971 yılına kadar İTÜ İnşaat Fakültesi Topoğrafya ve Jeodezi Kürsüsü Başkanı olarak görev yapan Prof. Mustafa Aytaç, bu tarihten sonra kuruluşunda görev aldığı İTÜ İnşaat Fakültesi Jeodezi ve Fotoğrametri Mühendisliği Bölüm Başkanlığı'na getirilmiştir. 70 kadar yayını bulunan Prof. Mustafa Aytaç, Uluslararası Fotoğrametri Birliği, NASA, Ulusal Zemin Mekaniği Derneği üyelikleriyle Türkiye Ulusal Fotoğrametri ve Uzaktan Algılama Birliği Genel Kurul Başkanlığını da yürütmektedir.

Halen İTÜ İnşaat Fakültesi Jeodezi ve Fotoğrametri Mühendisliği Bölümü, Fotogrametri Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görevini sürdürmektedir.

Eski anıtların korunması konusunda fotogrametri'nin rolü

Bir insan topluluğunu ulus yapan öğelerin başında o ulusun kültürü gelir. Kültürün önemli bir bölümünü o ulusun geçmişte yapmış olduğu eserler oluşturur. Geçmişten zamanımıza kadar kalan eserler ulusun bireylerini ortak bir düşünceye ve hareket etmeye yöneltirler. Çağımızda gittikçe yaygınlaşan haberleşme araçları, turizm hareketleri ve ulusların bir araya gelerek kurdukları topluluklar (UNESCO, Avrupa Konseyi vb.) sonucunda bir ülkenin toprağında bulunan tarihsel kalıntılar, yapılar ve diğer birçok eserler ülkelerin ortaklaşa heyecan duydukları öğeler olmuştur. Ortaya çıkarılan tarihsel kalıntılar, insanlığın gelişim tarihini gösteren vesikalar olarak toplumların malıdır. Bu değerlerin yaşatılması ve geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için bakım ve korunmaları gerekir.

Ülkemiz açısından tarihsel eserlerin korunması ve bunların sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması zaman kaybedilmeden ele alınması gereken bir konudur. Artan nüfus ve sanayileşmenin doğurduğu hızlı bir kentleşme sonucu eski yerleşim bölgelerine bir özen gösterilmeden yeni imar planlarına göre, hatta çoğu kez hiçbir plan ve programa bağlı kalmadan yeniden inşaat yapılması, kitle turizmine neden olan tarihsel eser ve sitlerin civarının yerleşim bölgeleri durumuna getirilmesi sonucu bu bölgeler eski karakterlerini bütünüyle yitirmektedirler. Bu amaçla yapılacak çalışmalar tarihsel eserlerin ortaya çıkarılmasına ve bu eserlerin bakım ve onarımına yönelmelidir.

Bu yönde çalışacak kişilerin ihtiyaç duydukları en önemli elemanlar o eserlerin plan ve fotoğraflarıdır. Fotogrametrik resim çekim ve değerlendirme yöntemlerinin yerden veya havadan çekilen resimlere uygulanması, tarihî eserlerin ortaya çıkarılması, korunması ve restore edilmesinde bugün vazgeçilmez bir unsur olmuştur.

Fotogrametri, fotografik görüntülerin ve yayılan elektromanyetik enerjinin algılanan şekillerinin kayıt, ölçme ve yorumlama işlemleri sonucu fiziksel cisimler ve çevre hakkında güvenilir bilgileri ortaya koyan, akustik enerji şekilleri ile manyetik olayların analizini de yapan bir bilim dalıdır.

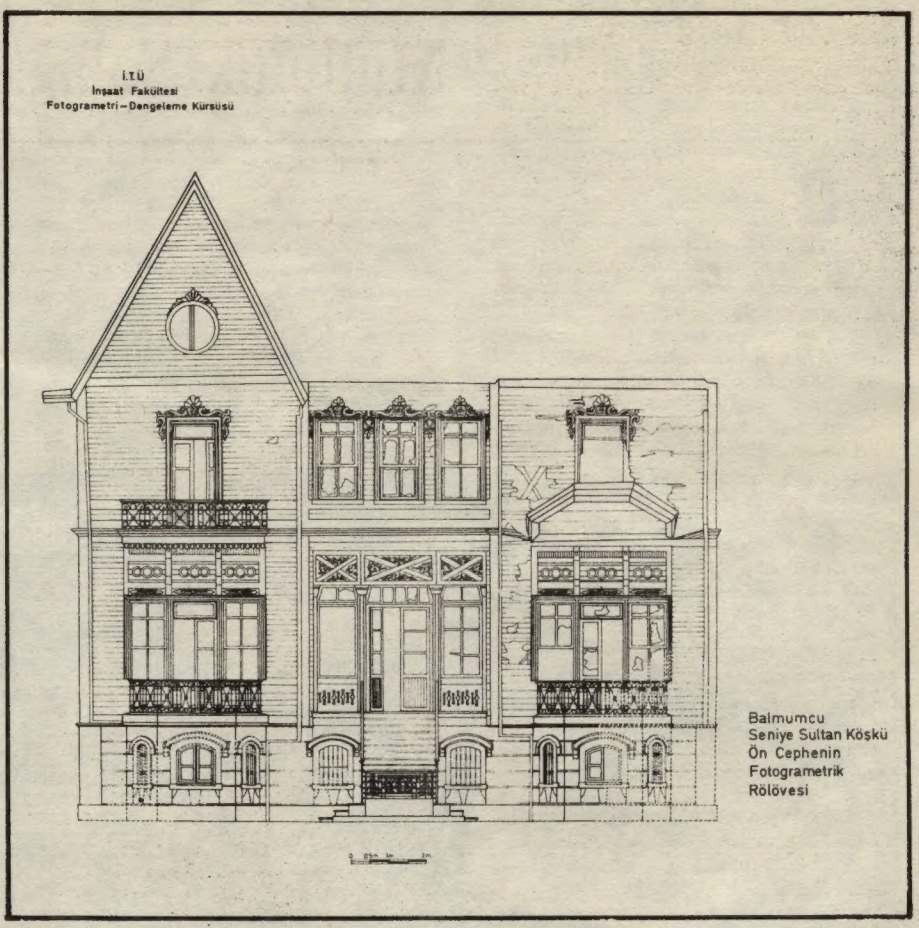

Balmumcu
Seniye Sultan Köşkü
Ön Cephenin
Fotogrametrik
Rölövesi

Fotogrametrinin en önemli özelliği, yapılan ölçmelerin cisim üzerinde değil, onların çekilen resimlerden oluşturulan üç boyutlu modelleri üzerinde yapılmasıdır. Bu özellik bilhassa yanına varılamayan cisimlerin ölçülmesi içinde büyük yarar sağlamaktadır. Değerlendirme olarak adlandırılan bu işlem sonunda resmi çekilen cismin planı, kesiti ve diğer özellikleri elde edilebilmektedir.

Fotogrametri 1800'lerde yalnız haritacılık amaçları için uygulanmaya başlayan bir teknoloji olarak ortaya çıkmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere fotogrametrinin amacı cisimlerin biçim ve özelliklerini belirlemektedir. Bu amaca uygun olarak kendi uyguladığı yöntemler devamlı bir gelişim içindedir ve gelişen teknolojik bulgular fotogrametrik yöntemlerle elde edilen sonuçların doğruluklarını önemli derecede artırmıştır. Mimarlık fotogrametrisi uygulamalarında fotogrametrik bir ölçme resmi, resmi çekilen cismin (bir yapı, bir heykel, bir süsleme vb.) grafik ve sayısal olarak istenen doğruluk ve ölçekle değerlendirilmesi (plan ve kesitlerin elde edilmesi) olanağını verir. Fotogrametrik yöntemlerle resmi çekilmiş cismin herhangi bir nedenle hasar görmesi durumunda, bu resimlere dayanarak cismin yeni baştan inşa edilmesi (veya restore edilmesi) mümkün olmaktadır. Yapılar, deprem, yangın vb. tabiî afetler yanında çevrenin fiziksel ve kimyasal etkileri ile zamanla kendini gösteren hasara uğrarlar. Bu amaçla, bilinçli olarak hazırlanacak bir dokümantasyon sonucunda bu eserlerde meydana gelecek her türden hasarın yok edilmesi, kaybolan parçaların mükemmel bir şekilde, aslına uygun olarak yerine konması mümkün olur. Bu nedenle, tarihsel yapıların bilimsel olarak korunması için fotogrametri ön şarttır. Resimlerin çekildikleri zaman derhal değerlendirilmesi zorunluluğu yoktur.

Böyle bir arşiv kısa zamanda hazırlanabilir ve yalnız çekim masrafları işin içine gireceğinden, büyük bir yatırımı gerektirmez. Örneğin bugün düzenli anıt resimleme (belgeleme) etkinliğini arturarak devam etmektedir. şehir parçası mimari gelişmeyi belgelemek için resimlenmektedir. Bu resim çekme, işleminden sonra hazırlanacak bir plan dahilinde resmi çekilen yapıların plan ve kesitlerinin hazırlanmasına geçilebilir. Bu arada herhangi bir nedenle (yangın, deprem vs.) hasar görmüş veya tamamen yok olmuş eserlerin yeniden inşa edilmesi için de bu arşivden yararlanılabilir.

Fotogrametri sadece tarihî yapıların korunma ve restorasyonunda değil, yapılardaki deformasyon ve çatlakların ölçülmesinde de etkin bir rol oynamaktadır. Yapıların resimlerinin fotogrametrik resim çekme makineleriyle çekilmesinde genellikle siyah-beyaz resimler ile çalışılmaktadır. Ancak son zamanlarda gerek resim âletlerinde, gerekse film malzemelerindeki yapılan çalışmalar sonucu renkli resimlerin de bu alanda kullanılabileceği, böylece renk unsuru önemli olan eserlerin de gerçek renk ortadan kalksa bile yeniden yapılabilmeleri olanağı elde edilmiştir.

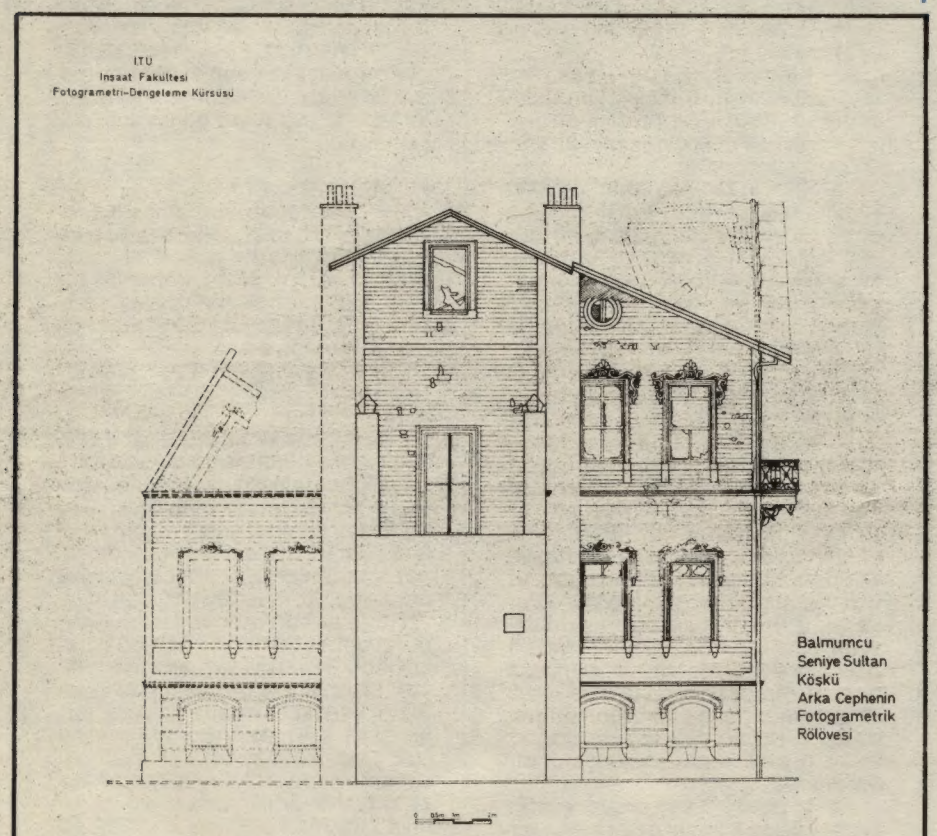

Balmumcu
Seniye Sultan
Köşkü
Arka Cephenin
Fotogrametrik
Rölövesi

TÜRKİYE ULUSAL FOTOGRAMETRİ VE UZAKTAN ALGILAMA BİRLİĞİ

1974 yılında Türkiye Ulusal Fotogrametri Birliği (TUFB) adı ile kurulmuş olan daha sonra çağdaş gelişmelere uygun olarak Türkiye Ulusal Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Birliği (TUFUAB) adını alan kuruluş;

— Türkiye'deki Fotogrametri ve Uzaktan Algılama alanlarında araştırma, inceleme ve çalışmaları teşvik etmek, geliştirilmesi için önlemler almak ve tavsiyelerde bulunmak,

— Türkiye'nin uluslararası bilimsel kuruluşların faaliyetlerine katılmasını sağlamak, bunların çalışmaları ve toplantıları için ön hazırlık ve ara çalışmalarını yürütmek,

— Hükümetin üye olduğu, birliği ilgilendiren konuları içeren uluslararası faaliyetlerde saptanan direktiflere göre görev almak ve Türkiye'yi temsil etmek,

— Birliğin ilgi alanı içine giren konularda ülkemizde kişisel veya ulusal kuruluşlarla yabancı kişi veya kuruluşların ortak çalışma ve araştırma tekliflerinden haberdar olmak, çalışmaların ulusal çıkarlara uygun olması ve kontrol edilmesi yönünden gerekli tedbirleri almak ve bu gibi faaliyetler hakkında istenildiğinde yetkili kuruluşlara mütalaa vermek ve sonuçları takip etmek,

— Türkiye'nin Fotogrametri ve Uzaktan Algılama bilgi ve belgelerinin ulusal güvenlik ve çıkarlarımız yönünden korunmasını sağlamak ve resmî makamların başvurusu üstünde mütalaada bulunmak,

— Uluslararası ilgili kuruluşlarca alınacak, dolaylı ve dolaysız Türkiye'yi ilgilendiren kararların ulusal çıkarlarımıza uygun olmasını sağlamak, bu kararları yaymak ve uygulamak, gerekenleri takip etmek,

— Konularıyla ilgili yurt içi ve yurt dışı yayınları izlemek, ilgilileri bundan haberdar etmek, gerekli görülen makale, kitap vb. gibi yayınlar yapılmasını ve/veya tercüme edilerek basılmasını sağlamak,

— Bilimsel içerikli periyodik yayınlar yapmak,

— Fotogrametri ve Uzaktan Algılama konularında uygulamaya dönük veya bilimsel potansiyeli artırıcı projeleri desteklemek veya imkânlar sağlayarak teklif etmek,

— Fotogrametri ve Uzaktan Algılama eğitiminin ve uygulamasının yurt düzeyinde daha geniş şekilde yayılmasına katkıda bulunmak gibi hedefleri amaçlar.

Yaklaşık olarak 200 üyesi bulunan Türkiye Fotogrametri ve Uzaktan Algılama Birliği amaçlanan bu hedeflere varmak için belirli zaman aralıklarında toplanarak yurt içi ve yurt dışındaki bilimsel çalışmaları üyelerine aktarmaktadır. Bu amaçla birlik uluslararası kararlara uygun olarak 7 komisyona ayrılarak çalışmaları yürütmektedir. Birlik 8 genel kurul toplantısı, değişik tarihlerde teknik komite toplantıları, seminer ve sempozyumlar yapmıştır.

Projeler İstanbul'u (6)

Hümeyra Özalp

Çırağan deyince, hiç kuşkusuz akla Türkiye'nin en ünlü mimarlarından biri gelir: **Prof. Sedad Hakkı Eldem.**

Sedad Hakkı Eldem, 1920'li yıllardan bu yana, yani neredeyse Çırağan'ın yanışından bu yana bu muhteşem sarayın yeniden onarılması için çalışmış, ilk rölevelerini çıkartmış, Anıtlar Yüksek Kurulu'nda görev yapmış bir ustamızdır.

Çırağan Sarayı'nın yangından sonra yeniden onarılması konusunda verilen mücadeleleri şimdi bir de Prof. **Sedat Hakkı Eldem**'den dinleyelim:

"Çırağan Sarayı bence Boğaziçi'nin en önemli binasıdır. Malzeme olarak Dolmabahçe Sarayı'ndan daha kıymetlidir. Bu bina yapımında kullanılan malzemeler son derece kıymetli idi. Aslında Çırağan tek başına bir saray değil, bir "bina silsilesi"dir. Kız Lisesi'nden Ortaköy Camiine kadar aynı mimarî kompozisyon devam etmektedir. Birbirini izleyen bu çeşitli binalar arasında tabiî ki en önemlisi Çırağan Sarayı'dır.

1910 yangınında kısmen suyla söndürülen binanın bazı bölümlerindeki taşları bozulmuştur. Ama o kadar sağlam bir yapıdır ki bu, o tarihten bu yana bina terazisinden hiç oynamamıştır. Yangından sonra eğer çatısı örtülseydi ve en önemlisi yağmalar engellenebilseydi bugünkünden daha çok korunmuş olurdu.

Bina için ilk teşebbüs 1920-24 yılları arasında yapıldı. Mario Serra adlı bir İtalyan grup, yalnızca sarayı onararak bir tiyatro-müzikhol-kumarhane kurulmasını amaçladı. Bu nedenle o zaman Güzel Sanatlar'da öğretmen olan Mimar Mangeri'ye bir proje yaptırıldı. Müteahhit de bir İtalyan'dı ve önce röleve çalışmalarına başlandı. Ben o zaman mimarî talebesiydim ve bu röleve işi ile görevlendirildim. Ayda 350 lira maaşla işe başladım ve 1/50 ölçeğinde detaylı bir röleve çıktı ortaya.

Çalışmaları üstlenen şirket o zaman Yıldız Parkı'ndaki Şale Köşkü'nde bir kumarhane de yapmıştı. O sıralarda bu kumarhane kapanınca Çırağan üzerindeki çalışmalar da durdu.

1943-44 senelerinde İstanbul Valisi Lütfi Kırdar sarayın onarılması için yeniden çalışmalara başladı ve Alman profesör Bonatz ile beni görevlendirdi. Hazırladığımız projeler ilk rölevelere dayanarak çıkartıldı ama o güç harp senelerinde projelerin gerçekleşmesi mümkün olmadı. Bu sırada 1/50 röleveler de müteahhidin elinde kaldı. Elimdeki krokilere dayanarak yarıda kalan çalışmaları ben tamamladım.

Bu sırada Adliye Sarayı inşaatında yanımda çalışmış Stephan Stephanie isimli yaşlı bir mimar, bir gün bana bir büyük sandık dolusu proje getirdi. Bunlar, ünlü Balyan'ın projeleriydi. Yayını için yaptığım teşekkürler o devirde sonuçsuz kaldı, zaten o zamanlar mimarî hiç kimse için önemli bir konu değildi.

1960'lı yıllarda bina kalıntılarının sembolik bir ücretle Emekli Sandığı'na verilerek belirli bir zaman içinde ihyası istendi. Çünkü o tarihe kadar belediyeye verilen saray, belediyece onarılamamıştı.

Emekli Sandığı da sarayın gerektirdiği projeleri bana yaptırdı. Bu projeler Anıtlar Yüksek Kurulu ile İstanbul Nazım Plan Bürosu'nda onaylandı. Fakat tüm bu onaylara rağmen İstanbul Belediyesi tarafından reddedildi. Sonradan anlaşıldığına göre bu saray yüzünden Ortaköy ile Karaköy arasındaki güzergâhta trafik tıkanıklığı ortaya çıkacağı gerekçesi ile reddedilmiş. Oysa, projenin başlıca özelliklerinden biri, Çırağan'a gelenlerin deniz yoluyla doğrudan Sarayburnu'na ve oradan da müzelere ulaştırılması idi.

O zaman, bununla birlikte belediyeye başka projeler de sunan Emekli Sandığı yetkilileri, Belediye'nin kısıtlı maddî durumunu hafifletmek için tekliflerde bulundukları halde, Belediye'nin o zamanki bütçesi kadar dar manevî görüşü nedeniyle bunlar da reddedildi.

Çırağan, nihayet Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ele alındı. İlk olarak en ciddî girişimler böylece başladı. Yeni amaçlara göre binanın yeni projesi yaptırıldı. Bu proje 1/200 avan proje şeklinde tamamlandı."

ÇIRAĞAN ÖYKÜSÜNÜN SON BÖLÜMÜ...

İşte Çırağan'ın kayıtlardan, Prof. Eldem'in anılarından aktarmaya çalıştığımız acıklı öyküsü böyle sürüp gitmiş yıllardır.

Türkiye'de yetkililer yıllarca "Çırağan'ı onaralım mı - onarmayalım mı" ya da "onarıldıktan sonra otel mi yapalım - kumarhane mi yapalım" sorusunu tartışa dursunlar, yabancı yatırımlar burada büyük bir turistik tesis kurmak için mücadeleye girdiler. İçinde bulunduğumuz yıl, Çırağan açısından bu tekliflerin en ciddî aşamaya geldiği bir yıl sayılabilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı önünde iki teklif var şimdi. Biri **Abdullah Emiloğlu**'ndan, diğeri ise **Kerim Ağa Han**'dan. Bakanlık, yıl sonuna kadar iki teklifi de inceleyecek, bir karara varacak ve Çırağan'ın kaderini saptayacak.

NAMUS ELDEN GİTMEDEN

İnsanlar, bir arada yaşamaktan kazandıklarını, bir arada yaşamalarının nedeni olarak görmeye başladıklarında uğrunda ölünecek değerleri yaratmışlar demektir. Bu değerler bir kez yaratıldı mı, kişiliği olan ulus belirlenmiştir artık. Kişiliğini korumak, varlığını, namusunu, canını korumaktır. Böylece ulus, kendi tarihini yapar; serpilir, gelişir, yaratır... İlişkiler değişir, inançlar farklılaşır, biçimler başkalaşır, ama uğruna ölünecek değeri yaratmayı öğrenmiş olanlar yeniden yaratırlar. Bu, dinamizmdir; geçmiştir, bugündür, gelecektir; hayatın kendisidir. Uzunca sayılabilecek bir süredir hayatın dinamizmini kültürün aleyhine kullanır olduk. Hem üretilen, hem üretim biçimi, hem de ilişkiler değişince herkes yerini şaşırdı. Bir ara insanlar inançlarını bile arar oldular. Belki de hâlâ arıyorlar. Bu sırada bazıları da —her alanda— asgarî ihtiyaçları karşılayacak "açıkgözler" olduklarını farkettiler birdenbire. Bir de baktık, etrafımız "uyanıklarla" doluverdi.

Ulus geçim derdine düşmüşlüğün durgunluğundayken, sırası geldiğinde yeniden yaratmak için dondurduğu değerlerini ve bunların madde olarak ortaya koyduğu biçimlerini, bu "uyanıklar" yıktılar; yerine kişiliksiz, yapay "öcü"ler dikmecesine.

Bu yıkıma, zaman zaman kimi aydın ve sanatçılarımız da katıldı bir başka biçimde. Bu durgunluğu "yokluk" sanıp, yeni değerleri tekbaşlarına kendileri yaratacaklarından emin, geçmişi yok saydılar; geçmiş olmayınca gelecek olabilirmiş gibi! Geleceği yaratıyoruz diye tarihi yapma bilincini kaybetme çelişkisi, onları topluma yabancılaştırdı. Bir yandan değerler birikiminin ürünleri yıkıldı, yerlerine "öcü"ler dikildi, öte yandan nitelikleri çok başka değerler getirildi; hem de, "Bakın, doğrusu budur! Bundan böyle, bu gibiler yapılacaktır!" direktifi ile. Hayretle baktık "Ne diyor, yahu bu?!" diyerek.

Şimdi elde avuçta ne kaldı? Bunu bile tam bilmiyoruz.

Sırtında koca güğümü ile geçen salepçinin yerini ne aldı. Köşebaşındaki meyvesuyu da satan tostçu

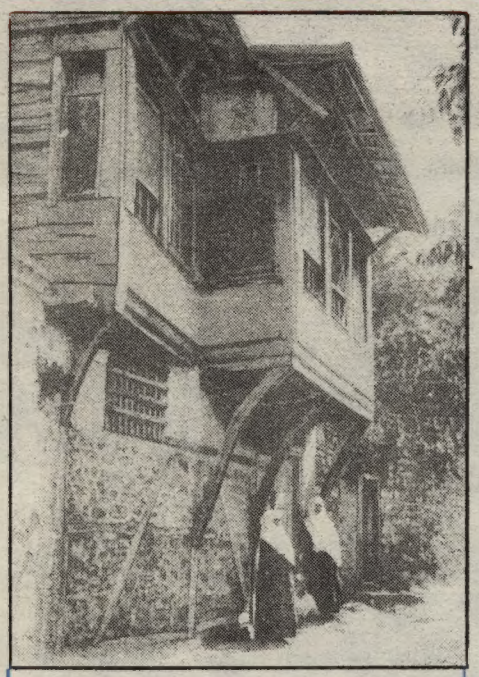

mu? O tostçu kim, biliyor musunuz? İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Fakültesi mezunu genç; diplomasını çerçeveletmiş de duvara asıvermiş. Alçakgönüllü kasıntısı kederinden.

Pazar yerinde karcığar makamı ile patlıcan satan zerzevatçının süpermarkette sesi kısılmış olmalı çürük kokusundan.

Sokaklara parke taşı döşeyebilecek usta artık kalmamış, haberiniz var mı?! Asfalt dökebileni de yok. Baksanıza yollara, delik deşik. Tedbiri elden bıraktın mı tepeden tırnağa çamura bular yoldan geçen araba; ne pardesü kalır, ne de bunca emekle yaptıkların.

Tamburi Cemil Bey de "o eski taş plaktadır" yalnızca; gramofonun varsa dinlersin. Yoksa; kasetteki arabeskin ağır bulamacı üstüne siner.

Ahşap cumbadaki kırmızı sardunya bir plastik yaprak oluverir. Akşamın en kalabalık saatinde kentin göbeğinde yosma pazarlığı yapacağım diye caddenin ortalık yerinde arabasını durdurur fütursuzca, arkada otomobiller birikmiş kimin umurunda. Cemal Reşit Rey'in İstanbul'da

ŞEHİR, TARİH, KÜLTÜR

yaşıyor olduğundan kaç İstanbullu heyecan duyar?

Birlikte yaşamanın tadı kaybedildi mi hayat durur, kent ölür.

Buna geçmişe özlem diyor kimileri. Bense geleceğe gidecek yollar nereden geçiyor diye aranıyorum. Şimdilerde galiba; her basamağına soğan kokusu sinmiş karanlık apartman merdivenlerinden, yatağımıza kadar giren yağlı şantiye çamurundan, okur yazarımızın vıcık vıcık arabesk zevkinden, dünyada ne olup bitiyor anlayamama şaşkınlığımızdan, vs...

Bunlarla gelecek yaratılmaz. Bunlar ancak, aşmamız gereken engellerdir. Yaratacaklarımız için başka şeyler gerek, kültür gerek, birikim gerek. Bizde de asıl o, var. Şükür ki birikimimizin henüz hepsini yıkmadık, yıkamadık, tüketemedik.

Kuşaklar geliyor, kuşaklar geçiyor. Yeni kuşaklar "yeniyi" yaratırken bir şeylerden beslenmek isteyecekler. Bu kıyımın sonunda oğlum bana soracak: "Sen, senin baban, onun babası hiç mi bir şey yapmadınız, hiç mi yaşamadınız?" diye, "Benden ne yaratmamı bekliyorsun? Beklemeye hakkın var mı?" diye. Yüzüme bakacak öfke ve çaresizlikle, "Ne yapayım, ateşi yeniden mi keşfedeyim?" diyecek.

Müziğimizi, evimizi, kentimizi korumayacağız biz yalnızca; namusumuzu kurtaracağız. Çocuklarımıza yalnızca bir cevap hazırlayabilmek için değil, onların bir şeyler yapabilmesi için yaslanacakları temeli koruyacağız.

Ya da şimdi öleceğiz; namus elden gittikten sonra!..

Ersu Pekin

Profil

Ali Sami Boyar

15 Şubat 1880 yılında İstanbul'da Eğrikapı'nın Hacı İlyas Mahallesi'nde doğdu. Ailesi, Kafkasya'dan (Akıska) gelmiştir. 1898 yılında da Mekteb-i Bahriye'den teğmen olarak çıkan Ali Sami Boyar, 1902'de girdiği Sanayi-i Nefise mektebini 1908 yılında bitirdi, Çallı İbrahim, Hikmet Onat gibi arkadaşlarının Paris'te bulunduğu sıralarda (1910-1914 yılları arasında) ressam Cormon Atölyesi'nde çalıştı. Lisedeki resim hocası Binbaşı Cemal Bey'den yararlı bilgiler öğrenen Ali Sami Boyar, Türkiye'ye dönüşünde Bahriye Müzesi'nde, Sanayi-i Nefise okulunda müdürlük ve hocalık, 1921-1922 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi, 1923'te Evkaf Müzesi Müdürlüğü yaptı. 1944 yılında Ayasofya Müzesi'nden emekli oldu. İlk cumhuriyet pulları ile kâğıt paralarımızın ressamı, Avrupa'da ve Amerika'da birçok sergi açmış, 1917'de Bahriye Müzesi kataloğu, 1943'te Ayasofya ile ilgili kendi resimlediği bir kitabın yanı sıra; pek çok gazete ve dergide sanat makaleleri yayınlamıştır. 1967'de İstanbul'da öldü,

Şehir anahtarları

İkonoklazm

Yunanca **eikon,** imge ve **klazein** kırmak bileşik kelimelerinden türeyen terim, Bizans İmparatorluğu'nda 8. ve 9. yüzyıllarda ortaya çıkan dinî tasvirlere karşı olan görüşü anlatmaktadır.
Bu öğreti, İsa'ya, Meryem'e, azizlere tapınmayı doğru buluyor, fakat onların resimlerle ya da heykelciklerle temsil edilmelerini ve bunlara tapınmayı putperestlik sayıyordu.
Bu görüş, mesnet olarak, İncil'deki "Ve asla heykel yaparak tasvir etmeyeceksin..." sözünü gösteriyordu.
Bu dönem boyunca, resim ve heykel ve fresko, gibi sanat eserleri imha edildiğinden sanat tarihi açısından önemli bir gedik açılmıştır. İmha edilen freskolar, çiçek, üzüm gibi doğal tasvirlerle ya da geometrik şekillerle yeniden boyanmıştır. LAROUSSE

Bir kitap

Bir harita satıcısının oğlu Tavernier

XVII. yüzyılda 40 yılı aşkın bir süre içinde Türkiye, İran, Hind ve Endonezya'ya yaptığı yolculuklarda gezdiği ülkelerin insanlarını, din, âdet ve başka özelliklerini kaleme almış. 1677 yılında ilk kez yayınlanan 'Tavernier'nin Türkiye, İran ve Hindistan'a yaptığı altı yolculuk" büyük Fransız gezgincisi Tavernier'(1605-1689)nin 1632 yılında yaptığı ilk İran yolculuğundan 1663-68 yılları arasında yaptığı son Hindistan ve Endonezya yolculuğuna kadarki yazılarını kapsıyor.
"XVII. asır ortalarında Türkiye üzerinden İran'a seyâhat" söz konusu altı ciltlik yazıların birincisinden Türkiye'yi ilgilendiren bölümüdür. Bolu, Amasya, Erzurum, Erivan yolunu takiben İran yolculuğunu yabancı gözüyle Tavernier önemli ticaret yollarında gördüğü insan ve kentleri anlatıyor.

Gece ve Işık

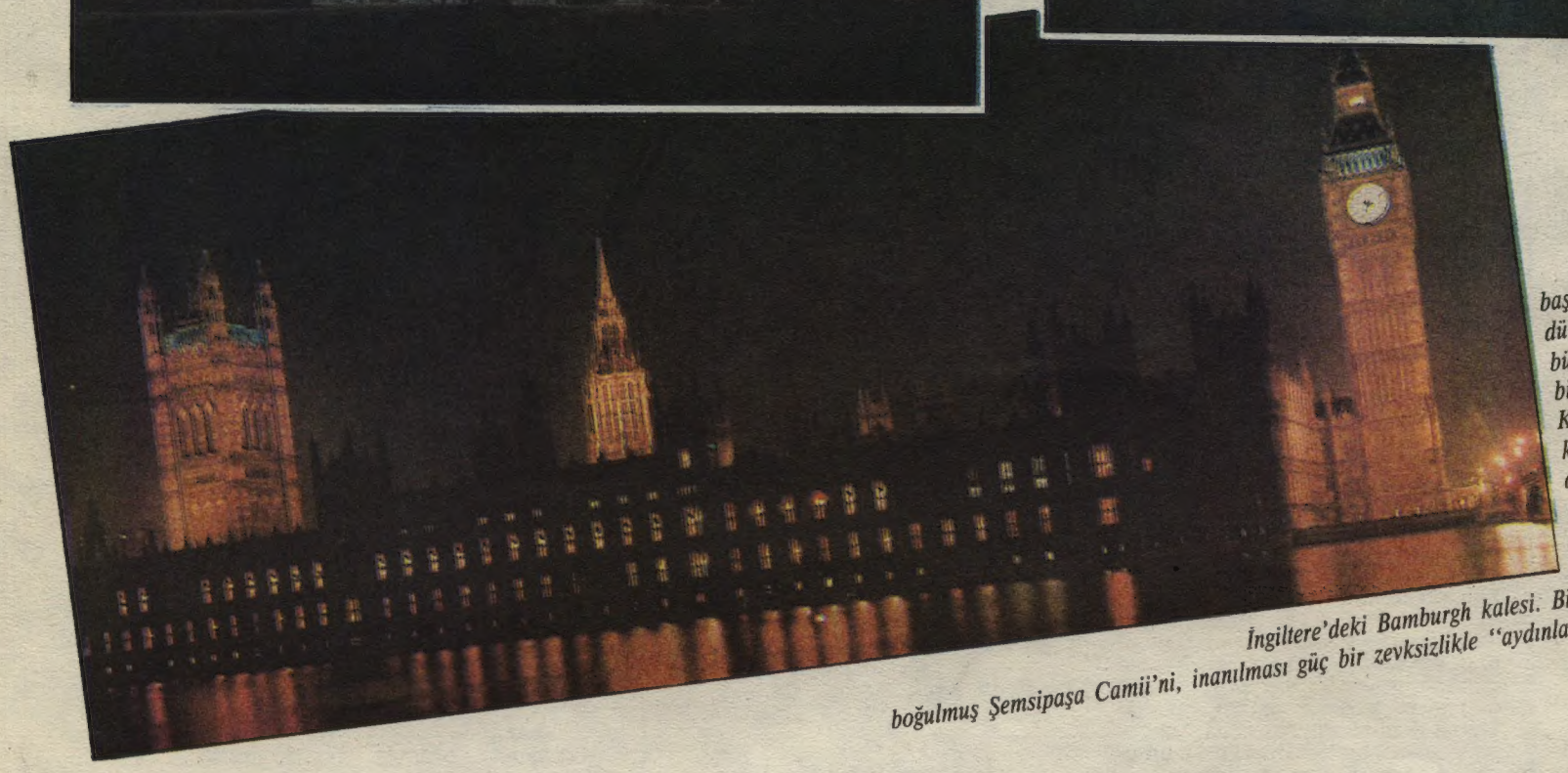

Tarihî çevrenin ve eserlerin ışıklandırılması başlı başına bir sanat dalı olarak görülebilir. dünya kültürüne mührünü vurmuş bütün büyük kentlerde gece çöktü mü bir ışık şöleni başlar. Kaleler, çeşmeler, dinsel anıtlar, köprüler yumuşak, dingin bir aydınlığa boğulur. İşte birkaç örnek: Paris'in ünlü Eyfel Kulesi ve Concorde meydanı; Roma ve Prag; İngiltere'deki Bamburgh kalesi. Bir bunlara bakalım, bir de karanlığa boğulmuş Şemsipaşa Camii'ni, inanılması güç bir zevksizlikle "aydınlatılmış" Galata Kulesi'ni düşünelim!..